

Анастасія БУБІНА,

магістрант кафедри мистецьких дисциплін

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,

м. Чернігів, Україна

Людмила ЛАДОНЬКО,

доктор економічних наук, професор,

професор кафедри мистецьких дисциплін

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,

м. Чернігів, Україна

ВАЖЛИВІСТЬ ПОЛІТИКИ ПАМ'ЯТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

В часи війни, коли суспільство стикається з глибокими потрясіннями та бореться за своє існування, політика пам'яті стає надзвичайно важливою. В умовах повномасштабної агресії проти України саме пам'ять про героїчне минуле, боротьбу за свободу і незалежність, стає важливим елементом національного супротиву. Вона не лише формує історичну свідомість громадян, а й слугує моральною опорою для нації, що переживає трагічний період своєї історії та суттєві зміни.

Формування сучасної політики національної пам'яті, яка неупереджено подає важливі історичні події, набуває особливого значення для майбутнього країни. Оскільки саме від неї залежать досягнення суспільної згоди, збереження історичної справедливості та успішне державотворення [4].

Насамперед, політика пам'яті в сучасній Україні – це сукупність державних та суспільних заходів, спрямованих на формування колективної пам'яті про минуле. Вона охоплює питання національної ідентичності, історичної спадщини та сприйняття складних історичних подій. Політика пам'яті є ключовим інструментом

формування національної ідентичності. В Україні цей процес набув особливого значення після здобуття незалежності у 1991 році.

Безперечно, базові методологічні підходи та принципи роботи з історичною пам'яттю і культурною спадщиною, як домінантною її складовою частиною Україна успадкувала від радянської законодавчої системи. Тож нині триває процес переосмислення та утворення власної національної концепції роботи з культурним надбанням нашої держави. Наразі питання охорони, збереження та використання культурних надбань регулюються нормативно-правовими актами вітчизняного та міжнародного законодавства, а популяризація забезпечується різними ініціативами, в тому числі громадськими, приватними та в рамках спеціальних державних програм.

Зокрема, в Україні публікуються профільні видання, спрямовані на поширення наукових знань про культурну спадщину, такі як науковий часопис «Пам'ятки України: історія та культура», заснований 1969 р. в якості інформаційно-методичного щомісячного бюлетеня громадської організації «Українське товариство охорони пам'яток історії та культури». Крім того, в кожній області України публікується енциклопедичне видання «Звід пам'яток історії та культури України», в якому зібрано найповнішу перевірену фахівцями інформацію про пам'ятки і щойно виявлені об'єкти культурної спадщини за типами: архітектури, історії, археології, містобудування, ландшафту, монументального та садово-паркового мистецтва, науки і техніки згідно з адміністративно-територіальним устроєм України. Статті містять ілюстрації та посилання на бібліографічні джерела. Видання відображає основні тенденції у сфері охорони культурної спадщини та є своєрідним «портретом» історико-топографічного ландшафту конкретної області станом на певний рік.

Не менш важливо, що сучасна державна політика пам'яті спрямована на збереження історичної спадщини, переосмислення минулого та конструювання спільного історичного наративу, який би відповідав історичним викликам і

суспільним запитам. Важливу роль у цьому процесі відіграє проєвропейський гуманістичний курс, сформований після трагічних подій 2014 р., а саме, розстрілу мирних демонстрантів під час Революції гідності, який спрямований на ліквідацію тоталітарної спадщини. Також було ухвалено блок так званих «декомунізаційних» законів [1, 2, 3], які були сфокусовані над питаннями декомунізації та дерадянзації українського суспільства, вшанування жертв політичних репресій 1917 – 1991 рр., переосмислення подій 20 ст. та утвердження пам'яті про національно-визвольну боротьбу українського народу, творення української державності. Фактично, цей курс спрямований на захист національних інтересів України від російського неоімперіалізму та агресивної загарбницької політики.

Всі ці принципи вплинули на сферу охорони культурної спадщини: розпочалася широка громадська дискусія, після якої була проведена масштабна ревізія об'єктів, включених до Державного реєстру нерухомих пам'яток історії та культури України, деякі з них втратили охоронний статус або отримали іншу обґрунтовану назву. Наступним логічним кроком став демонтаж таких об'єктів, деякі елементи якого знайшли відображення в популярній масовій культурі, наприклад, так званий «ленінопад», тобто стихійний та організований демонтаж пам'ятників очільнику російському революціонеру та одному з творців радянської державності В. Леніну, який широко висвітлювався у ЗМІ та став остаточним етапом позбавлення від тоталітарного минулого.

Окрім громадських та наукових установ важливою складовою сучасної політики національної пам'яті є Український інститут національної пам'яті [6]. Заклад впроваджує державну політику зі збереження та відновлення національної пам'яті Українського народу. Серед основних напрямів його діяльності - здійснення комплексного дослідження становлення української держави, вивчення ключових аспектів боротьби за її відновлення та розповсюдження інформації як в Україні, так і за її межами. Інститут також проводить заходи із вшанування пам'яті учасників українського визвольного руху, Української революції (1917–1921 рр.), жертв

Голодомору (1932–1933 рр.), воєн, масових голодів (1921–1923 рр., 1946–1947 рр.) та репресій комуністичного тоталітарного режиму (1917–1991 рр.), осіб, які зробили значний внесок у захист незалежності, територіальної цілісності України та суверенітету; відновлення національної пам'яті Українського народу, заборона використання символіки тоталітарних режимів; поширення на міжнародному рівні значення Українського народу в протидії тоталітаризму, захисті прав та свобод людини; визначення оцінки тоталітарних режимів 20 ст. в Україні, масових голодів, Голодомору, а також примусових депортацій та репресій, що відбувалися в умовах комуністичного тоталітарного режиму; діям тих, хто організовував та здійснював ці злочини, а також наслідкам цих подій для України та світу [6].

До того ж, Український інститут національної пам'яті систематизує досвід застосування законодавства з питань у межах своєї компетенції, бере участь у розробці проектів міжнародних договорів України, а також у встановленому порядку формує пропозиції щодо їх укладення або скасування. Також інститут має право укладати міжвідомчі міжнародні договори у межах своєї діяльності та забезпечує виконання зобов'язань, передбачених цими угодами. Крім того, утворює Національну комісію з реабілітації, здійснює фінансове та організаційно-технічне забезпечення її діяльності. У такий спосіб реалізується державна політика, що спрямована на відновлення історичної правди шляхом реабілітації тих, хто зазнав репресій або постраждав від комуністичного тоталітарного режиму, відновлення їхніх соціальних, економічних, політичних та інших прав, а також визначення механізмів компенсації завданої їм шкоди [5].

Політика пам'яті в Україні під час війни стає важливим інструментом формування національної ідентичності та переосмислення історії країни після здобуття незалежності. Вона включає комплекс заходів, спрямованих на охорону, збереження та популяризацію культурної спадщини, зокрема через різні наукові видання та ініціативи. Таким чином, сучасна політика пам'яті в Україні має бути комплексною, інтегрованою в державну політику безпеки, відкритою для

суспільного діалогу, інклюзивною і підтримуватися на законодавчому рівні. Вона повинна сприяти соціальній згуртованості, формуванню національної ідентичності та протидії інформаційній війні, здійснювати системну роботу з переосмислення складних сторінок історії України, таких як періоди радянської влади і боротьби за національну незалежність.

В контексті повномасштабної війни політика пам'яті в Україні набуває не лише культурного чи історичного значення, а й стратегічного. Збереження історичної правди, переосмислення минулого, вшанування сучасних героїв російсько-української війни і жертв тоталітарних режимів сприяє консолідації суспільства та зміцненню національного духу. В той час як ворог намагається маніпулювати історією, нав'язуючи хибні наративи, українська держава та суспільство активно протидіють цьому, формуючи власну політику пам'яті – вільну від імперських міфів і засновану на гідності, боротьбі та правді. Саме завдяки цій політиці ми не лише захищаємо минуле, а й виборюємо майбутнє.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text>
2. Закон України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-19#Text>
3. Закон України «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/315-19#Text>
4. Політика пам'яті під час війни. Ukraïner. *Ukraïner*. URL: <https://www.ukraïner.net/pamiat-pid-chas-viyny/> (дата звернення: 28.04.2025).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури реабілітації жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917-

1991 років URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2325-19#Text> (дата звернення: 28.04.2025).

6. Український інститут національної пам'яті - офіційний веб-сайт. *Український інститут національної пам'яті - офіційний веб-сайт.*
URL: <https://uinp.gov.ua/> (дата звернення: 28.04.2025).